

Како изабрати занимање

Налазиш се пред избором занимања и школе. Пред тобом је важан корак који ће утицати на твоју будућност – ако не на читав живот, онда барем на наредних неколико година. Иако у данашње време први избор занимања и није више «избор за читав живот», то је ипак значајан корак који битно утиче на будућност и може да трасира пут за будуће одлуке у вези са твојим образовањем или каријером.

Грешке у избору могуће је исправити, али тако можеш да изгубиш доста времена, пре него што се вратиш на прави колосек. Сада си на узрасту када учиш најбрже и са најмање напора. Најбоље је да сада утврдиш који је пут добар за тебе и да што боље искористиш своје склоности и способности.

Раду посвећујемо много времена, 35 или 40 година живота, 5 или 6 дана недељно, 8 сати дневно. Можда те то сада помало и плаши, па одлажеш размишљање о избору професије. Помисли на то да рад може бити извор задовољства. Дошао је прави тренутак да почнеш да размишљаш о избору занимања. Време које сада уложиш у процену својих интересовања, способности и других личних особина може да ти уштеди много времена и да ти омогући много више задовољства од учења и рада у времену које ће тек доћи.

Склоности и интересовања

Сигурно желиш да ти посао који ћеш једног дана обављати причињава задовољство или барем да те не чини незадовољним. Један од важних предуслова за то јесте да радиш посао за који показујеш одређена интересовања и склоности.

Склоности и интересовања људи се веома разликују. Некога више интересује рад са машинама и техником, некога рад на отвореном простору, некога стални контакти са људима; неко воли да ради самостално са бројкама и папирима...

Први корак који треба да предузмеш је да себе боље упознаш, заправо да препознаш своја интересовања и склоности. Вероватно и ти имаш одређене жеље где, с ким и чиме би волео или волела да радиш. Можда имаш и неки хоби.

Размисли и напиши на листу папира шта све волиш да радиш и шта ти причињава задовољство. Узми у обзир како омиљене садржаје у школи, тако и оно што највише волиш да радиш у слободно време (на пример: писање, читање, рачунање, сликање, певање, брига о животињама, мануелни (ручни) рад итд.).

- **Које предмете и школске активности највише волиш?**
- **Са ким и како проводиш слободно време?**
- **Која су твоја три најочигледнија интересовања?**
- **Можда постоји нешто што можеш сатима да радиш, а да не осетиш да протиче време. Направи списак онога чиме се најрадије бавиш, а да ни после неколико сати не осетиш замор или досаду**

Размисли о својим интересовањима и, ако је потребно, питај и своје родитеље, брата или сестру, пријатеље и школске другове шта они мисле о твојим интересовањима и склоностима. Ако ниси сигуран или сигурна, поразговарај и са својим наставницима, психологом или педагогом у школи. На основу свега тога покушај да издвојиш што већу групу занимања за које показујеш склоности и интересовања. Која су то занимања? Запиши их. Када на овај начин издвојиш групу занимања, то је први корак на путу до правог избора!

Способности

Као што се разликују по интересовањима, људи се веома разликују и по способностима. Неко се одлично сналази са бројевима, неко се јасно и прецизно изражава, неко има смисла за технику... Различите способности значајне су за обављање различитих послова.

Ни за кога се не може рећи да је способан за све!

Свако од нас је способан за већи број занимања. Добро, али како знати за шта смо то способни? Како да сагледамо своје способности и да их доведемо у везу са занимањима?

За почетак, размисли о себи. Кад је у питању школа вероватно можеш да закључиш да ти неки предмети иду боље него други, знаш да је у нечему било добрих резултата, а да је у нечему другом било тешкоћа. Размотри и активности којима се бавиш ван школе, своје слободно време. Присети се свега што радиш брзо, лако и тачно.

Размисли о својим способностима. У томе ти могу помоћи нека од ових питања:

- **Да ли се јасно изражавам (усмено и писмено)?**
- **Разумем ли брзо и лако чак и сложеније текстове?**
- **Умем ли да уочим оно што је битно у градиву?**
- **Да ли се сналазим са бројевима? Да ли брзо и лако решавам задатке у којима се траже основне рачунске операције?**
- **Умем ли да уочим односе међу величинама у математици, у физици, хемији...?**
- **Могу ли лако да замислим и разумем односе у простору – на пример: да се брзо снађем у непознатом граду на основу мапе?**
- **Волим ли да завирујем у унутрашњост разних апарата? Да ли разумем како они функционишу?**
- **Да ли вешто рукујем алатима?**
- **Изводим ли лако ритмичке покрете и вежбе?**
- **Имам ли смисла за прављење предмета од различитог материјала (картон, текстил, глина, дрво, метал и сл.)**
- **Умем ли да препознам осећања и жеље других људи? Да ли схватам разлоге људских поступака и односе међу људима?**

Покушај да сагледаш своје способности на основу ових и других питања које можеш да смислиш и поставиш себи. Попричај и са родитељима, наставницима и са друштвом из школе. Свима који те добро познају можеш да поставиш питања:

- **Шта ми добро иде? Где постижем најбоље резултате?**
- **Које су моје «слабије» стране?**

Ако је потребно, поразговарај и са психологом или педагогом у школи.

Свако има «јаке» и «слабе стране». Кад спознаш своје, то је већ други корак на путу до правога избора.

Особине личности

До сада је било речи о интересовањима и способностима. Шта су особине личности? Шта је то, уопште, личност? И зашто је то важно?

Вероватно познајеш људе који имају сличне особине, који се у неким ситуацијама слично понашају. Да ли познајеш две особе за које можеш рећи да им је понашање **у целини** исто?

Не постоје две истоветне личности . Личност је јединствен скуп особина који одређује карактеристично и доследно понашање особе. Значи, свако од нас има јединствену, непоновљиву комбинацију особина. Захваљујући њој, понашамо се на карактеристичан, препознатљив начин.

А особине личности ? Ако размислимо о себи и свом понашању, можемо да издвојимо неке особине. Рецимо, причљиви смо или ћутљиви, упорни или лако одустајемо, нагли смо или промишљени... Све су то особине или црте личности. Оне чине да се у сличним ситуацијама понашамо слично – значи, доследно. А ти си управо у том узрасту када се твоја личност још формира, развија. Обликују се особине, стичу се неке нове, понашање постаје доследније...

Различите особине личности важне су за рад у различитим занимањима. За запослене у администрацији (на пример, шалтерски службеници) било би добро да лако успостављају контакте, да су љубазни у опхођењу, стрпљиви, педантни и сл. За медицинске техничаре би било добро да, поред ових особина, поседују и саосећајност, присебност, смиреност...

Размисли о томе које су особине значајне за занимања наставника, фризера, новинара, аутомеханичара, књиговође, хирурга, саобраћајца. Запиши их на листу папира и сачувај за касније.

Размисли о својим особинама. Нека од наредних питања могу ти помоћи у томе.

- **Волим ли да планирам и организујем своје активности?**
- **Да ли упорно и стрпљиво истрајавам у раду без обзира на тешкоће?**
- **Да ли сам особа која воли стално да буде у покрету?**
- **Да ли лако успостављам контакт са другим људима и стичем нова познанства?**
- **Волим ли да организујем активности других људи?**
- **Имам ли стрпљења за људе? Да ли водим рачуна о осећањима и жељама других?**
- **Да ли се трудим да помогнем другима, ако могу?**
- **Да ли углавном могу да се контролишем, реагујем мирно, сталожено?**
- **Да ли волим да обраћам пажњу на детаље?**

- **Волим ли да сазнајем нове ствари? Волим ли да разматрам нове идеје?**
- **Волим ли да учествујем у такмичењима (спорт, школска знања, игре...)?**

Претходна питања, као и друга која можеш да смислиш, постави свима који те добро познају – родитељима, брату или сестри, пријатељима и наставницима. Упореди своје виђење себе и како те виде други. Можеш доћи до занимљивих открића! О својим особинама личности можеш да попричаш и са школским психологом.

Многе особине се током живота могу развијати под утицајем активности које обављамо и средине у којој се крећемо. Обликује их и занимање које изаберемо. Пословни секретари и секретарице временом постају боље организовани, трговачки путници убедљивији... И ти можеш донекле развити неке особине које сада не поседујеш. Важно је знати каква си особа сада и чему тежиш – шта је за тебе вредно, који су животни циљеви које желиш да оствариш. Када то сагледаш, готов је други корак на путу до правог избора!

Вредности

Вероватно се твоји пријатељи разликују по томе шта сматрају посебно важним у животу. Неки желе да својим радом постигну нешто ново и значајно, други се надају доброј заради, трећи желе да им живот буде активан, занимљив... Људи се разликују по својим животним циљевима, по томе шта највише вреднују и чему теже.

Циљеви који су нам посебно важни представљају значајну вредност за нас, па их можемо и тако назвати – **вредности**. Оне могу бити везане за разне области живота. Неке вредности су везане за приватан живот, за начин провођења слободног времена... Постоје и вредности које се односе на врсту занимања којој тежимо.

И ти имаш своје циљеве! Вероватно су ти неки циљеви значајнији од других. Покушај да направиш хијерархију вредности – поређај своје животне циљеве по томе у којој мери су ти значајни.

Можеш да обратиш посебну пажњу на врсту занимања којој тежиш. Нека од ових питања можда ти могу бити од помоћи.

- **Шта желиш да постигнеш на послу? Шта ти је важно осим, наравно, добре зараде?**
 - могућност напредовања (унапређење и сл.)
 - остваривање својих потенцијала, могућности
 - помагање људима
 - сталне промене и узбуђења
 - јасни, устаљени радни задаци
 - нешто друго? Шта?
- **Тежиш ли практичном раду, у коме помоћу алата или машина можеш да направиш нешто корисно?**
- **Да ли тежиш послу у коме треба систематично прикупљати информације да би се дошло до неког закључка, открило или објаснило нешто ново?**
- **Тежиш ли раду са подацима који захтева тачност, прецизност, срећеност?**
- **Да ли тежиш уметничком изражавању?**
- **Тежиш ли томе да радиш са људима, да им помажеш да реше своје проблеме, да их подучаваш или саветујеш?**
- **Тежиш ли пословима који укључују сопствену иницијативу, смисао за организацију и вођење других људи?**

Размисли о занимањима које си издвојио или издвојила на основу својих интересовања. Да ли одговарају твојим главним животним циљевима, вредностима? Можда нека од њих одговарају, а друга не, или одговарају у мањој мери.

Неки пут знамо да нешто хоћемо, али не можемо тачно да дефинишемо шта. Спознати своје циљеве може бити корисно. Када спознамо шта стварно хоћемо, лакше корачамо ка циљу!

До сада си сагледао или сагледала много тога о себи. Неке закључке који су ти посебно важни можеш да запишеш и сачуваш за касније. На прагу си трећег корака на путу до правог избора!

Вредности у вези са избором занимања

Људи се разликују по томе којој врсти занимања теже. Неко ко тежи томе да:

- **својим радом ствара нешто видљиво, опипљиво и корисно – определиће се можда за занимање из неког од следећих подручја рада: машинство, грађевинарство, пољопривреда, производња и прерада хране, обрада различитих материјала (дрвета, камена, стакла, пластичних маса, текстила, коже...)...**
- **помаже другима – одабраће можда посао социјалног радника, наставника или занимање у области медицине...**
- **има утицај на друге људе – изабраће можда посао везан за руковођење (на пример, посао менаџера) или трговину...**
- **ради са подацима на прецизан начин – одабраће можда посао из области економије, права или администрације.**
- **се бави креативним, уметничким радом – одлучиће се можда за посао дизајнера, играча, музичког извођача...**

Најчешће вредности у вези са избором занимања су:

- **бавити се практичним радом, стварати нешто опипљиво и корисно**
- **помагати другим људима, саветовати их, подучавати**
- **имати утицај на друге људе, убеђивати их, водити их**
- **радити са подацима (бројевима, текстуалним подацима...) на прецизан, систематичан начин**
- **бавити се интелектуалним радом**
- **бавити се креативним, уметничким радом**

Постоје и друге вредности. Рецимо, обављати посао који је динамичан, који често укључује промене (на пример, туристички водичи). Могуће су и комбинације неких вредности. Неко, на пример, вреднује рад са подацима и помагање људима, па се бави правом – ради као адвокат.

Пожељне особине

Шта су то **пожељне особине за рад у одређеном занимању**? Може се рећи:

- **да су за различита занимања пожељне различите особине или, другим речима, различита занимања «траже» различите особине од људи који их обављају.**
- **да су то особине које је добро имати ако се бавимо тим занимањем. Ако их имамо, велики су изгледи да ћемо успешно обављати тај посао, на своје задовољство и на задовољство других људи.**

За особу која се бави **наставничким послом**, рецимо, важно је да има развијена интересовања за предмет који предаје и за различите облике наставног рада, да воли да подучава младе људе, да се јасно изражава, да може брзо и лако да разуме усмена излагања и текстове, да је у стању да уочи оно што је битно у градиву, да уме да преноси знање, да лако успоставља контакте, да је љубазна, стрпљива, смирена, одлучна...

За особу која се бави **аутомеханичарским послом**, на пример, важно је да има развијено интересовање за машине и начин њиховог рада, посебно за аутомобиле, да воли практичан рад – прављење нечег опипљивог и корисног, да вешто рукује алатима, да разуме принципе рада машина, да добро опажа и памти детаље, да је поуздана...

А сада нешто што ти је већим делом познато:

пожељне особине за рад у неком занимању су:

- **склоности и интересовања у вези са тим занимањем**
- **тежња обављању послова у оквиру тог занимања, вредновање те врсте посла**
- **одговарајуће способности – способности које су потребне за овладавање знањима и за обављање послова**
одговарајуће способности за нека занимања укључују и таленат
- **одговарајуће особине личности**
- **одговарајуће телесне карактеристике и здравствено стање**

Значи, **за свако занимање постоји пожељан скуп особина**. С друге стране, људи се умногоме разликују. Свако има свој скуп особина – своја интересовања, тежње, способности, особине личности, телесне и здравствене карактеристике...

Да ли то значи да **свако може да пронађе занимање за себе**? Управо тако! Постоји јако много занимања и свако од нас може да пронађе нешто за себе. Штавише, свако поседује одговарајуће особине за већи број занимања – барем за неколико њих.

Добро, а како сазнати о пожељним особинама за рад у разним занимањима? Постоје различити извори информација. Згодно је користити што више извора – тако умањујемо вероватноћу да се ослонимо на неки непотпун извор информација. Осим о пожељним особинама, можемо сазнати и многе друге податке о занимањима.

Таленат или обдареност је веома важна особина за занимања из области:

- **ликовних уметности**
- **музике**
- **балета**
- **глуме**
- **коришћења страних језика**
- **писања (журналистика, есејистика, књижевност...)**
- **спорта...**

Ако се интересујеш за неко од занимања из тих области, а не знаш да ли поседујеш таленат, важно је да опробаш своје склоности (на пример, црташ, обликујеш, пишеш, користиш стране језике, певаш, играш, глумиш, бавиш се спортом) и питаш друге о томе.

Можеш да разговараш са наставницима предмета за које показујеш највише дара и интересовања. Можда можеш преко родитеља, пријатеља или познаника да **упознаш некога ко се посебно разуме у област која те интересује**. Испољи своје склоности пред том особом и поразговарај са њом. Размисли о њеној процени твог талента. Имај је у виду кад бираш школу или будуће занимање.

Таленат је сјајна основа за постизање високих резултата. Да би се развио, потребно је уложити труд, уз подршку одговарајућих педагога (музички, балетски педагози...).

Здравље и конституција

Људи се разликују по здравственом стању и телесним карактеристикама. Неки људи имају нежну конституцију а неки снажну, неко је алергичан на прашину, неко има добар слух а неко слабије чује... Свако од нас има одређене телесне карактеристике и здравствено стање.

С друге стране, занимања се разликују по томе које телесне карактеристике и здравствено стање «траже» од људи који их обављају:

- **за велики број занимања нису потребни неки посебни телесни и здравствени предуслови.**

То су, на пример, многа занимања која се обављају претежно у седећем положају, у затвореном простору, не захтевају физичко напрезање, не захтевају изразито напрезање чула вида... – рецимо, разна занимања из области економије, права и администрације...

- **за многа друга занимања важно је имати у виду своје телесне карактеристике и здравствено стање. Зашто?**

Ако их имамо у виду **можемо да очувамо здравље.**

На пример, ако имамо велику диоптрију, а не изаберемо занимање које захтева свакодневно техничко цртање; ако имамо равне табане, а не одлучимо се за занимање које тражи дуготрајно стајање.... Тако можемо очувати здравље или одржати постојеће здравствено стање.

За многа занимања неопходне су одређене телесне и здравствене карактеристике - њихово присуство се проверава лекарским прегледима. Зашто?

Нека занимања **није могуће** или је **веома ризично** обављати ако се не поседују одређене телесне и здравствене карактеристике.

Неко не може да буде професионални возач уколико не разликује боје, нема дубински вид – не опажа добро трећу димензију, отежано се прилагођава на таму... То би било веома опасно!

Ко је алергичан на хемикалије не може да ради као хемијски лаборант – због тегоба не би могао дуго да се задржи на том послу... Из истог разлога и друге алергије могу онемогућавати рад у неким занимањима – на пример, алергични на перје и животињске длаке не могу да раде у области ветерине.

Неке телесне карактеристике могу, дакле, бити контраиндикација (сметња, препрека) за рад у неким занимањима.

- **Неразликовање боја је препрека за рад у многим занимањима из области саобраћаја и електротехнике - из безбедносних**

разлога (рецимо, саобраћајци, пилоти) или зато што се неки послови не могу ни обављати ако се не разликују боје (на пример, сервисери разних уређаја који свакодневно баратају са проводницима различитих боја).

- **Гадљивост на крв и телесне излучевине је контраиндикација за рад у области здравства – ко је гадљив на крв, на пример, не може дуго да се задржи на пословима као што су давање ињекција, збрињавање повређених или оперисаних пацијената, анализе крви...**
- **Леворукост је контраиндикација за занимање стоматолог (зубар) – за сада не постоји зубарска опрема прилагођена леворукости.**

Неке болести или оштећења такође могу бити контраиндикација за рад у неким занимањима.

- **Епилепсија је контраиндикација за рад у свим занимањима која се обављају уз машине, поред ватре (или високих температура) и воде, на висини и дубини – из безбедносних разлога, због опасности за саму особу са тим обољењем, као и за њену околину.**
- **Астма је контраиндикација за рад у свим занимањима која се обављају у условима загађености ваздуха, у лошим микроклиматским условима (при високој и ниској температури), као и у занимањима која укључују рад са хемикалијама, бојама, лаковима...**
- **Оштећење слуха је контраиндикација за рад у свим занимањима која се обављају у буци, која захтевају добар слух и добру усмену комуникацију, као и у занимањима која захтевају добру равнотежу – центар за равнотежу је тесно везан за чуло слуха.**

Међутим, неразвијеност чула, болести или телесна оштећења у многим занимањима не представљају сметњу.

- **Рецимо, особе које болују од дијабетеса могу безбедно да раде у свим занимањима која не укључују физичко напрезање, рад у сменама и на терену, изложеност јаком извору стреса («нервирања»);**
- **особе теже оштећеног слуха могу веома успешно да раде у занимањима која не захтевају интензивну усмену комуникацију, на пример :**
 - **у многим занимања текстилне и кожарске индустрије**
 - **у многим занимањима хемије и графичарства**
 - **у неким занимањима везаним за обраду дрвета, метала... (занимања која не укључују рад у буци)**
 - **у неким занимањима из области здравства (зубни техничар, лабораторијски техничар, фармацеутски техничар)**
 - **у области економије (на пример, рачуноводствени послови)**

- у области информатике и рада на рачунару
- у многим уметничким занимањима...
- особе теже оштећеног вида могу врло успешно да раде:
 - у области здравства (масери или физиотерапеути)
 - у области ПТТ саобраћаја (телефонисти)
 - у области трговине (пакери)
 - у административним занимањима (на пример биротехничари)...
 - као преводиоци – могу бити посебно успешни као симултани преводиоци

У многим земљама развија се и примењује компјутерска технологија за особе теже оштећеног вида – посебни софтвери, специјалне тастатуре са Брајовом азбуком... Код нас још увек нема масовну примену.

- **Како сазнати о телесним и здравственим карактеристикама које су препрека за нека занимања?**

О неодговарајућим телесним и здравственим карактеристикама или, другим речима, *медицинским контраиндикацијама* у вези са разним подручјима рада (на пример, већ поменути саобраћај или електротехника) можеш сазнати ако кликнеш на *Упознај занимања*.

Тако ћеш се информисати и о неким *психолошким контраиндикацијама*. То су, рецимо, одређене недовољно развијене способности које могу бити препрека за рад у неким занимањима. На пример, лоша оријентација у простору је контраиндикација за рад у области саобраћаја.

Размисли о занимањима за која се посебно интересујеш. Да ли постоје неки телесни и здравствени захтеви везани за та занимања? Који су то захтеви и у вези са тим, које су медицинске контраиндикације? Постоје ли неке психолошке контраиндикације?

Алтернативна занимања

Свако од нас може бити успешан у **већем броју** занимања, барем у неколико њих. Сигурно се и твоја интересовања и способности могу искористити у више занимања. Људски потенцијали су доста широки – најчешће нас интересује више ствари а способности нам омогућавају да будемо успешни у више занимања.

- **Како је то могуће?**

Постоје бројна сродна занимања – **пожељне особине за рад у сродним занимањима се великим делом преклапају**. На пример, за сродна занимања пожељне су исте или сличне способности.

Рецимо, за занимања *архитектонски техничар* и *грађевински техничар* пожељна је, између осталог, способност схватања и представљања (замишљања) односа у простору. За разна занимања из области *економије*, на пример, једна од пожељних особина је брзо и лако извођење основних рачунских операција. Могући су, наравно, и многи други примери.

Способности и друге особине које поседујемо могу, значи, да се искористе у више занимања. То нам омогућава да пронађемо алтернативна занимања у односу на оно које нас највише интересује.

- **Шта су то алтернативна занимања?**

Алтернативна занимања су **замене, »резерве« за занимања која нас највише интересују** – могу бити мање или више слична занимању или занимањима која нас највише привлаче. Важно је да и она одговарају нашим особинама – интересовањима, способностима, особинама личности, телесним и здравственим карактеристикама...

- **Зашто је корисно пронаћи алтернативна занимања?**

То су резерве са којима можеш себи да повећаш шансу да се упишеш у средњу школу и да изабереш образовни профил који ти одговара.

Алтернативна занимања можеш као резерве да упишеш на *листу жеља*, који ћеш попуњавати на крају осмог разреда. Веома је zgodно уписати на листу жеља занимања која те **интересују**, можда у мањем степену од занимања које те највише привлачи. Тако можеш себи да повећаш шансу да упишеш образовни профил који ти **одговара**.

- **Сигурно ћу студирати. Сада желим да упишем гимназију јер пружа добро опште образовање. Да ли је потребно да уписујем неке образовне профиле за средње стручне школе на листу жеља?**

Можеш да упишеш **већи број** гимназија на листу жеља, као резерву. Није лоше да наведеш и неки **четворогодишњи** образовни профил средње

стручне школе који би ти највише одговарао – такође као резерву. Из четворогодишњих профила могуће је директно конкурисати за упис на факултете.

- **Како да нађем алтернативна занимања?**

Корисно је:

- **да размислиш о томе којој врсти занимања тежиш и о разлозима због којих бираш одређено занимање**
- **да се добро распиташ о већем броју занимања**

Можда ти то може помоћи да нађеш резервна занимања. Алтернативна занимања су резерва за главни циљ – школу или занимање које највише желиш. Ако имаш резерву можеш опуштеније да идеш ка циљу. Срећно!

Детаљно информисање

Покушај да упознаш пожељне особине **што ширег круга занимања** – то може бити врло корисно за прави избор! Можеш да пођеш од оних које си издвојио или издвојила на основу својих склоности и интересовања. Згодно је то што можеш да сазнаш и многе друге важне чињенице о занимањима.

Како ?

Питај:

- предметне наставнике
- психолога и педагога школе
- родитеље
- рођаке и пријатеље који се баве занимањима која те интересују

Посети:

- неко предузеће у коме се обављају послови жељеног занимања – корисно је учинити то за више занимања
- средњу школу која образује за то занимање

Проучи:

- радио и ТВ емисије
- штампане материјале
- видео материјале
- упознај занимања

Шта је важно знати о занимањима осим пожељних особина? На шта је корисно обратити пажњу? Можеш да тражиш одговоре на следећа питања разговарајући са другима, трагајући, размишљајући...

- **шта се ради?** – који се радни задаци, послови најчешће обављају
- **где?** – у ком окружењу се најчешће ради, на пример у *затвореним објектима* (радионицама, фабрикама, канцеларијама...), на *отвореном простору* (на фармама, на висини...), у *превозним средствима*..
 - у којим условима? – рецимо, какво је осветљење, температура, има ли буке, вибрација, струјања ваздуха, има ли прашине, влаге, мириса...
- **како?**
 - на који начин се најчешће ради, рецимо прецизним мануелним (ручним) радом, физичком

снагом, машинама, у аутоматизованом процесу производње, говором, коришћењем писаних података (речи, бројева...), интелектуалним (умним) напором... Наравно, честе су и неке комбинације.

- **чиме?**
 - којим средствима, оруђима се најчешће ради (рецимо, ручним алатима, машинама, мерним, лабораторијским инструментима, на компјутеру, канцеларијским машинама и прибором ...)
- **у ком положају?**

У ком положају се најчешће ради, рецимо, седећи, стојећи, у покрету...
- **на шта се делује, шта се обликује, са чиме се ради? На пример: са подацима, са стварима (са готовом робом или материјалом као што је метал, дрво, пластика, текстил, кожа, папир, боје, стакло ...), са људима, са биљкама, са животињама...**
- **са ким?**

са ким се најчешће ради:

 - са странкама, муштеријама, пацијентима...
 - са колегама, сарадницима, самостално...
- **каква је перспектива?**

На пример:

 - **Какве ће бити могућности за проналажење посла, када завршим образовање? То су, наравно, процене - доступни су подаци о томе какве су те могућности у овом тренутку.**
 - **Какве су могућности стручног усавршавања и напредовања?**
 - **Да ли се знања и вештине могу искористити и за друге послове, ако из неког разлога променим занимање?...**
 - **Каква је перспектива развоја и осавремењивања занимања?...**

Вероватно знаш неке одговоре на питања о многим занимањима. О неким занимањима знаш понешто, али можда немаш јасну представу. Корисно је информисати се о што више занимања. Покушај да сазнаш што више о занимањима за која се интересујеш! Ако не успеш да сазнаш **баш све**, то не мора бити пресудно за прави избор.

Посета предузећу

Већина основних школа повремено организује посете предузећима. То је прилика за боље упознавање занимања – можеш да посматраш послове и радне задатке, услове у којима се ради, да поразговараш са стручњацима из одређене области.

У школи можеш да се распиташ да ли ће бити организоване посете предузећима и која ће се занимања упознавати.

Ако школа неће организовати упознавање са занимањима за која се интересујеш, можда можеш уз помоћ родитеља или познаника самостално да посетиш неко предузеће. Било би корисно да на тај начин упознаш неколико занимања о којима највише размишљаш.

Током посете предузећу можеш да:

- **посматраш рад у занимању у стварним условима**
- **постављаш питања, разговараш са запосленима**

Људи који се баве одређеним занимањем могу детаљно да одговоре на већину твојих питања. Слободно их питај. Може им бити драго да о свом послу попричају са неким ко се за то занима.

Корисно је да:

- **претходно сазнаш основно о занимању и распиташ се у које време је најзгодније да дођеш**
- **имаш у виду да свако износи свој лични однос према послу који обавља**

Тај однос не мора бити у вези са самим занимањем, може бити под утицајем искустава везаних за предузеће, зараду, односе са колегама..

- **претходно забележиш питања која желиш да поставиш запосленима, да их не заборавиш.**

И, наравно, немој се устручавати да поставиш питања које ти се спонтано наметну током саме посете. Праву спознају обично прате бројна питања. Срећно!

Како се оспособити за занимање

За свако занимање је потребна одговарајућа стручна оспособљеност. За многа занимања стручна оспособљеност се стиче **у средњој школи**, а за многа друга занимања **на вишим школама** или **факултетима**. У сваком случају, прва степенница је средња школа – она се не може прескочити.

Ти можда желиш:

- **да се после завршене средње школе запослиш**
- **да после средње школе наставиш школовање**
- **прво да завршиш средњу стручну школу и стекнеш неко занимање, а после можда да наставиш школовање**

У сваком случају важно је да знаш да не оспособљавају све средње школе за рад или, другим речима, **не оспособљавају све средње школе за неко занимање**. Неке од њих припремају за даље школовање на факултетима и вишим школама – то су гимназије.

Постоје три основна типа средњих школа:

- **гимназија**
- **средње стручне школе**
- **уметничке школе**

Гимназија

Гимназија је школа која образује, **припрема ученике за даље школовање на факултетима или вишим школама**.

Гимназија пружа широко опште образовање. Траје четири године – за то време могу се открити или развити интересовања за одређене области и стећи потребно знање и зрелост за одлуку о избору занимања.

Ученици осмог разреда полажу завршни испит у својим основним школама. Испит се састоји из провере знања из математике, матерњег језика и комбинованог теста који садржи питања из биологије, историје, географије, физике и хемије. Осим резултата на завршном испиту, бодује се и општи успех у шестом, седмом и осмом разреду основне школе, као и евентуални резултати постигнути на такмичењима ученика у осмом разреду. Да би стекао право на упис у гимназију и средњу стручну школу у четворогодишњем трајању потребно је да ученик има најмање 50 бодова укупно. Ученици који имају мање од 50 бодова могу да упишу трогодишње смерове у средњим стручним школама.

Постоје следећи типови гимназија:

- **гимназија са смеровима:**
 - друштвено – језички смер
 - природно – математички смер
- **гимназија општег типа**
- **школе за ученике са посебним способностима**
 - филолошка гимназија (у Београду, Сремским Карловцима, Крагујевцу, Краљеву, Крушевцу, Шапцу, Смедереву, Суботици)
 - математичка гимназија (у Београду, Нишу, Крагујевцу, Ваљеву, Краљеву, Крушевцу, Новом Саду, Сенти)
 - гимназија за спортисте (Спортска гимназија у Београду – гимназија општег типа)
 - гимназија за ученике са посебним способностима за физику (Гимназија "Светозар Марковић у Нишу – једно одељење)
 - школа у којој се део наставе остварује на страном језику (Трећа београдска гимназија: природно – математички смер – италијанско и француско одељење)

1. Друштвено-језички смер: преовлађују страни језици и садржаји друштвених наука (матерњи језик и књижевност, историја, историја уметности, филозофија, социологија, психологија).

Ако ти добро иду језици и друштвени предмети, ако се лако и течно изражаваш, а можда већ сада планираш да студираш неки од факултета друштвених наука (филолошки – за студије језика, филозофски, правни ...), можеш да размислиш о гимназији друштвено – језичког смера.

2. Природно-математички смер: већи број часова посвећен је предметима природних наука (математици, физици, хемији, биологији, информатици).

Ако те интересују и имаш способности за природну групу предмета, ако можда већ сада намераваш да упишеш неки од техничких или природно-математичких факултета, можеш да размислиш о природно-математичком смеру.

3. Општи тип: приближно су подједнако заступљени предмети друштвених и природних наука.

Ако ти подједнако добро иду природни предмети, као и језици и друштвени предмети, ако ти је и интересовање за ове две групе предмета за сада приближно једнако, можеш да размислиш о гимназији општег типа.

Постојање смерова пружа могућност за благо почетно професионално усмеравање. Смерови у гимназији пружају знања и припремају за упис одговарајућих факултета или виших школа – на пример, *друштвено - језички смер* за упис филозофског, филолошког, правног факултета, факултета политичких наука..., *природно - математички смер* за упис, рецимо, електротехничког, машинског, биолошког и хемијског факултета, виших техничких школа...

Не заборави! **Гимназија не оспособљава ни за једно занимање**. Ако се после гимназије не заврши факултет или виша школа, тешко је запослити се без доквалификације – неког додатног курса и одговарајуће дипломе.

За **упис у школу за ученике са посебним способностима** (филолошка гимназија, математичка гимназија, одељење гимназије за ученике са посебним способностима за физику):

- **полаже се пријемни испит – провера одговарајућих знања стечених током претходног школовања и посебних способности. Обично се полаже крајем маја или почетком јуна.**
- **бодују се евентуални резултати постигнути на такмичењау осмом разреду из предмета који су од значаја за упис (за упис у филолошку гимназију резултати на такмичењима из матерњег и страног језика; за упис у математичку гимназију – резултати из математике, за упис у одељење за обдарене из физике – резултати из математике и физике)**

Пријемни испит за упис у филолошку гимназију, математичку гимназију и одељење за обдарене за физику **полаже се у одговарајућој средњој школи:**

- **филолошка гимназија – полаже се посебан тест из матерњег језика и књижевности и тест из страног језика**
- **математичка гимназија – полаже се посебан тест из математике**
- **одељење гимназије за ученике са посебним способностима за физику – полаже се посебан тест из физике и тест из математике**

Пријемни испит за упис у гимназију за спортисте:

- **писмени испит из матерњег језика и математике (то је у ствари квалификациони испит који се полаже средином јуна у основним школама)**
- **бодују се постигнути спортски резултати – потврде о спортским резултатима кандидатима издају спортски савези**

Пријемни испит за упис у **школу у којој се део наставе остварује на страном језику** састоји се из два дела:

- **посебан тест из страног језика који се полаже у одговарајућој страниој школи**
- **други део се састоји из писменог испита из матерњег језика и математике (то је у ствари квалификациони испит који се полаже средином јуна у основним школама)**
- **такође, бодују се евентуални резултати на такмичењима ученика у осмом разреду из матерњег и страног језика**

Погледај детаљне податке о условима уписа у Правилнику о упису ученика у средњу школу.

Средње стручне школе

Средње стручне школе су школе које оспособљавају за рад (значи, **оспособљавају за разна занимања**), али дају и могућност за наставак школовања на вишим школама и факултетима. Школовање у њима траје три или четири године, у зависности од *образовног профила* који се упише.

- **Шта је то образовни профил?**

Постоје занимања за која су потребна иста (или скоро иста) знања и вештине. Зато се знања и вештине потребна за слична занимања уче у оквиру истих образовних програма, тзв. образовних профила. Значи, то су *образовни програми којима се стичу знања и вештине потребне за обављање послова једног или више занимања.*

Трогодишње школовање:

- **Оспособљава за средње сложене послове разних подручја рада – за производне делатности, услужне делатности, за рад у области здравства...**
- **Не постоји директна проходност на факултете – потребно је полагање допунских испита пре полагања пријемног испита за упис на факултет.**
- **Постоји директна проходност за наставак школовања у одговарајућим вишим школама.**

На пример, после завршене угоститељске школе у трогодишњем трајању може се, уз положен пријемни испит, уписати Виша хотелијерска школа у Београду. Виша техничка школа у Београду може се, уз положен пријемни испит, уписати после завршене средње школе у трогодишњем трајању из подручја машинства, обраде метала или електротехнике.

- **Постоји могућност специјализације после две године рада у струци.**

Четворогодишње школовање :

- То су тзв. **широки образовни профили** који оспособљавају за обављање сложенијих послова за већи број сродних занимања.
- Постоји директна проходност на више школе и факултете – не захтева се полагање допунских испита, потребно је положити пријемни испит за факултете или више школе.
- Да би се конкурисало на четворогодишње образовне профиле неопходно је да ученик има најмање 50 бодова.

Важно је знати да **неки факултети и више школе захтевају завршено одређено средње стручно образовање или гимназију** . Ако желиш да провериш да ли после неког образовног профила можеш да упишеш вишу школу или факултет који те интересују, можеш то проверити у информаторима *Конкурс за упис у прву годину основних студија*. То су издања Просветног прегледа. Обично излазе из штампе током пролећа.

На пример, за упис на грађевински факултет може се конкурисати после завршене гимназије или средње стручне школе техничког смера, за упис на стоматолошки факултет након завршене средње медицинске школе или гимназије... За упис у вишу машинску техничку школу може се конкурисати после завршене гимназије или одговарајућег средњег стручног образовања (машинског, саобраћајног или смера за заштиту од пожара) у четворогодишњем или трогодишњем трајању...

Дакле, ако желиш:

- да се после завршене средње школе запослиш, можеш да се **определиш за средњу стручну школу, за трогодишњи или четворогодишњи образовни профил**
- да после средње школе наставиш школовање, можеш да се **одлучиш за четворогодишњи образовни профил у средњој стручној школи или за гимназију**
- прво да завршиш средњу стручну школу и стекнеш занимање, а после можда да наставиш школовање, можеш да се **определиш за четворогодишњи образовни профил у средњој стручној школи.**

Ако се определиш за **трогодишњи образовни профил** после завршене средње стручне школе можеш:

- да се запослиш
- да наставиш школовање у одговарајућој вишој школи

За друге могућности наставка школовања треба прво да положиш допунске испите, па тек онда да полагеш пријемни испит за вишу школу или факултет.

У сваком случају, важно је проверити:

- који се факултети и више школе могу уписати после завршеног четворогодишњег образовања у средњој стручној школи
- које се више школе могу уписати после завршеног трогодишњег образовања у средњој стручној школи.

Уметничке школе

Уметничке школе оспособљавају за рад у уметничким занимањима и припремају за даље школовање. Трају четири године. У уметничке школе се уписују ученици са посебно израженим талентом за те области.

За упис у уметничке школе полаже се **пријемни испит – провера одговарајућих знања стечених током претходног школовања и посебних способности** (талента за ту уметност); обично се полаже крајем маја.

Средње уметничке школе су:

- **музичке школе и Школа за музичке таленте у Ћуприји**
- **балетске школе – Балетска школа “Лујо Давичо” у Београду и Балетска школа у Новом Саду**
- **уметничке школе ликовне области:**
 - **дизајн: Школа за дизајн у Београду, Школа за дизајн у Новом Саду, Уметничка школа у Нишу, Уметничка школа у Краљеву, Школа за текстил и дизајн у Лесковцу**
 - **уметнички занати: у Београду се изучавају у “Техноарт Београд” – школи за машинство и уметничке занате, у Ужицу у Уметничкој школи, у Шапцу у Школи за уметничке занате**

У неким школама које нису првенствено уметничке постоје образовни профили у области уметности – на пример, у Техничкој школи за обраду дрвета, унутрашњу декорацију и пејзажну архитектуру у Београду изучава се, између осталог, и уметнички занат дрворезбар. Услови уписа су исти као за уметничку школу ликовне области.

Погледај детаљне податке о условима уписа у Правилнику о упису ученика у средњу школу.

После завршене средње уметничке школе постоји директна проходност за упис:

- **на више уметничке школе и факултете уметности**
- **на остале факултете и више школе где се може конкурисати после четворогодишњег средњег образовања, без обзира на врсту завршене школе**
- **провери у информаторима за упис на више школе и факултете**

Директна проходност значи да је за упис довољно положити пријемни испит – није потребно претходно полагање допунских испита.

Поред ова три основна типа школа постоје и други типови средњих школа:

- **војне школе:**
 - **војна гимназија**
 - **средња стручна војна школа**
- **средње богословске школе**
- **школе за ученике са тешкоћама у учењу и развоју.**

Војне школе и верске школе не организује Министарство просвете. Информације о тим школама могу се наћи на одговарајућим сајтовима.

Распитај се:

- **о школама:**
 - **где су школе за које се интересујеш**
- **о предметима:**
 - **који се предмети у њима уче**
 - **који су предмети најзначајнији – за каснији наставак школовања или за рад у занимању.**

Ако се интересујеш за средње стручне школе, распитај се и:

- **о практичној настави:**
 - **колико има практичне наставе, како је организована, где се изводи...**
- **о томе за која занимања оспособљавају образовни профили:**
 - **некада се називи образовних профила разликују од уобичајеног назива занимања**
 - **широки образовни профили оспособљавају за више занимања; која су то занимања – за то можеш да се распиташ у самој стручној школи.**

Сазнаћеш много тога о образовним профилима или школама. Информације могу бити корисне за коначну одлуку о редоследу на листи жеља!

Средње богословске школе у Србији су Богословија Светог Саве у Београду, Богословија Светог Јована Златоустог у Крагујевцу и Богословија Светог Арсенија у Сремским Карловцима.

Конкурсисање за упис у средњу школу

Изабрао си или изабрала образовни профил или школу за коју ћеш конкурсисати, као и неколико алтернативних, резервних решења које ћеш уписати на листу жеља. У овој фази доношења одлуке преостаје ти само да се упознаш са »правилима игре« – то су услови за упис у средње школе.

Важно је да знаш:

- **када и како треба конкурсисати**
- **која су документа потребна**
- **на основу чега се врши рангирање кандидата**
- **како се полаже завршни испит**
- **да ли је потребно да положиш пријемни испит**

Скоро сви подаци потребни за упис у поједине школе могу се наћи у информатору "Конкурс за упис у средње школе", у издању Просветног прегледа. Конкурс се обично објављује у априлу или мају. То је довољно времена да провериш да ли испуњаваш потребне услове и критеријуме за упис у све образовне профиле на твојој ранг листи.

Пре априла или маја месеца можеш да погледаш и проучиш Конкурс за упис у средње школе од претходне године – а онда обавезно провери све у новом! Можеш и да погледаш на сајту Министарства Просвете колико је поена било потребно имати претходне године за упис неког образовног профила или гимназије одређеног типа у некој школи. На истом сајту можеш да сазнаш и о начину обрачунавања поена које носиш из основне школе. Такође, обавезно провери да ли је начин обрачунавања поена остао исти и пред твоје конкурсисање за упис!

У Конкурсу можеш да сазнаш о:

- **образовним профилима и типовима гимназија**
- **броју ученика предвиђеном за упис**
- **општим и посебним условима за упис**
- **критеријумима уписа**
- **роковима уписа**
- **другим потребним информацијама**

Пољопривреда, производња и прерада хране

Типична занимања

- **III и IV степен стручне спреме**
 - ратар, повртар, воћар, виноградар, цвећар,
 - узгајивач говеда, коња, свиња...
 - рибар, узгајивач риба, пчелар...
 - ветеринарски техничар, ветеринарски лаборант...
 - пекар, месар, млекар, уљар, техничар производње алкохолних, безалкохолних пића...
 - техничар прераде дувана, техничар производње цигарета
- **VI и VII степен стручне спреме**
 - инжењер за производњу биља (*ратарски технолог, технолог заштите биља, пољопривредни инспектор...*)
 - инжењер за сточарство и живинарство (*технолог за узгој говеда, технолог за узгој свиња...*)
 - инжењер за рибарство (*организатор пословања узгоја животиња...*)
 - ветеринар (*ветеринар хигијене, ветеринарски инспектор...*)
 - инжењер прехранбене технологије (*технолог прераде млека, технолог производње пића, технолог производње уља и биљне масти...*)
 - инжењер технологије прераде дувана (*технолог прераде дувана, технолог производње цигарета...*)

Пожељне особине

- **Добре психомоторне способности, добро сналажење у простору, механичке способности**
- **Снажна и отпорна телесна конституција, развијена чула: вида, слуха, укуса и мириса, добар плућни капацитет**

(за занимања која подразумевају више степене стручне спреме све су мање битне телесне/физичке карактеристике/способности, а све више битне психичке особине и способности)

Неодговарајуће особине (контраиндикације)

Обољења плућа и астма, алергија на полен, длаку или хемикалије, мане вида, обољења и деформитети кичме и удова, екцеми

Где могу да раде они који изаберу занимања из области пољопривреде, производње и прераде хране?

Пољопривредна добра, ветеринарске станице, институти за селекцију, индустрија дувана, прерада и производња меса и рибе, пекарска индустрија, производња смрзнуте хране, пића, прерада воћа и поврћа, прерада житарица...

Могуће школе за оне који би желели да раде у овој области

- **Средње школе (прехранбене / хемијске / пољопривредне / ветеринарске)**
- **Гимназије (уколико се неко одлучи за занимања са вишом и високом стручном спремом)**

Шумарство и обрада дрвета

Типична занимања

- **III и IV степен стручне спреме**
 - **расадничар, ловочувар, секач шуме, уређивач зелених површина,**
 - **техничар узгоја шума, техничар механизације у шумарству, техничар искоришћавања шума**
 - **руковалац машина за припрему дрвета за даљу обраду, столар, моделар, израђивач дрвене галантерије, израђивач плетеног намештаја и галантерије од прућа, дрвобрусач**
 - **техничар прераде дрвета у стругари, техничар сушења дрвета, техничар производње фурнира**
- **VI и VII степен стручне спреме**
 - **инжењер шумарства (технолог припреме производње у шумарству, технолог заштите од ерозије, пројектант озелењавања, инспектор у шумарству...)**
 - **инжењер прераде и обраде дрвета (технолог припреме и прераде дрвета, конструктор финалних производа, технолог развоја прераде дрвета...)**

Пожељне особине

- **Добра оријентација (сналажење) у простору, схватање просторних односа, развијена способност памћења визуелних детаља, добре механичке способности**
- **Тачни и прецизни покрети, спретне руке и прсти, развијена чула: вида, слуха и мириса**

(за занимања која подразумевају више степене стручне спреме све су мање битне телесне/физичке карактеристике/способности, а све више битне психичке особине и способности)

Неодговарајуће особине (контраиндикације)

Деформитети кичме и удова, ограничена покретљивост тела и удова, алергије на: полен, прашину и хемикалије, тежа оштећења вида (као што су: непостојање оштрог и дубинског виђења, неразликовање боја), равни табани

Где могу да раде они који изаберу занимања из области шумарства и обраде дрвета?

Организације за газдовање шумама и јавним парковима, погони за производњу садница, дрвопрерађивачка и индустрија намештаја, пројектантске организације, грађевинарство, занатске радионице

Могуће школе за оне који би желели да раде у овој области

- **Техничке средње школе (смер шумарство и/или обрада дрвета)**
- **Гимназије (уколико се неко одлучи за занимања са вишом и високом стручном спремом)**

Геологија, рударство и металургија

Типична занимања

- **III и IV степен стручне спреме**
 - геобушач, рудар, руковалац опреме за бушење, руковалац рударских транспортних и тешких возила
 - рударски техничар подземне експлоатације, рударски техничар површинске експлоатације, минер
 - ливац, ливац-калупар, термообрађивач метала
 - техничар производње: гвожђа, челика, олова, племенитих метала...,
 - техничар производње: каблова, проводника, металних ужади...,
 - техничар ковања и пресовања челика
- **VI и VII степен стручне спреме**
 - инжењер геологије (геолог минералних сировина, геолог хидрогеологије, геолог геотехнике...)
 - инжењер рударства (технолог површинске експлоатације, технолог подземне експлоатације...)
 - инжењер металургије (технолог производње гвожђа, технолог производње алуминијума...)

Пожељне особине

- Добро схватање механичких односа, развијена способност просторног представљања, добро памћење визуелних детаља, постојана пажња
- Развијена спретност и координација покрета руку, снажна и отпорна конституција (телесна грађа), способност за рад у дубини, здрави и отпорни: дисајни органи, крвни судови и срце, развијена сва чула

(за занимања која подразумевају више степене стручне спреме све су мање битне телесне/физичке карактеристике/способности, а све више битне психичке особине и способности)

Неодговарајуће особине (контраиндикације)

Астма, бронхитис и плућне болести, ниска телесна отпорност, обољења и деформитети кичме и удова, ограничена покретљивост, оштећење вида и слуха, алергије на прашину, екдеми, реуматска обољења, обољења срца и крвних судова, шећерна болест

Где могу да раде они који изаберу занимања из области геологије, рударства и металургије?

Рудници, геолошке службе, лабораторије, институти за испитивање механике тла, ливнице, металска индустрија, ваљаонице челика и обојених метала, фабрике: каблова, цеви и профила,...

Могуће школе за оне који би желели да раде у овој области

- Техничке средње школе (смер: геологија, металургија, рударство)
- Рударско-металуршка школа (смер: геологија, металургија, рударство)
- Гимназије (уколико се неко одлучи за занимања са вишом и високом стручном спремом)

Машинство и обрада метала

Типична занимања

- **III и IV степен стручне спреме**
 - металостругар, металоглодач, металобушач, лимар, оштрач алата, пушкар, златар, котлар, ковач, гравер, металобрусач, заваривач,
 - универзални: металостругар, металоглодач, металобушач, лимар, металобрусач, заваривач..., алатничар,
 - монтер цевовода, монтер металних конструкција, монтер алатних машина, монтер лифтова, монтер мотора са унутрашњим сагоревањем, монтер хидроенергетских постројења..., инсталатер грејања,
 - техничар израде металних конструкција, универзални машински монтер, машински технички цртач, техничар конструисања машинских елемената, техничар одржавања машинских постројења,
 - мотомеханичар, аутомеханичар, прецизни механичар, часовничар,
 - сервисни: мотомеханичар, аутомеханичар, прецизни механичар, часовничар...
- **VI и VII степен стручне спреме**
 - машински инжењер (конструктор алата и прибора, технолог обраде метала...)
 - машински инжењер за бродоградњу и металне конструкције (конструктор пловила, технолог израде металних конструкција...)
 - машински инжењер-конструктор (конструктор друмских возила, конструктор мотора са унутрашњим сагоревањем, конструктор термоенергетских система...)

Пожељне особине

- **Добро развијене способности схватања механичких односа и примене физичких принципа, добре нумеричке способности и способност просторног представљања, памћење визуелних детаља, способност усмеравања и способност одржавања пажње**
- **Добра координација покрета, прецизни и брзи покрети руку, добро опште здравствено стање, отпорна и снажна телесна конституција, развијен дубински вид, разликовање боја, оштро виђење**

(за занимања која подразумевају више степене стручне спреме све су мање битне телесне/физичке карактеристике/способности, а све више битне психичке особине и способности)

Неодговарајуће особине (контраиндикације)

Деформитети кичме и удова, ограничена покретљивост, реуматска обољења, екцеми, алергије на прашину и хемикалије, обољења срца и крвних судова, оштећења слуха

Где могу да раде они који изаберу занимања из области машинства и обраде метала?

Све индустријске гране: машинска, металопрерађивачка, електроградња, бродоградња, грађевинарство, нафтна, саобраћајна, прехранбена, текстилна, графичка индустрија, рударство, металургија, аутомобилска индустрија, занатске радионице...

Могуће школе за оне који би желели да раде у овој области

- **Средње техничке школе (смер: машинство и обрада метала)**
- **Школа за бродарство, бродоградњу и хидроградњу (смер: машинство и обрада метала)**
- **Машинске школе (смер: машинство и обрада метала)**
- **Гимназије (уколико се неко одлучи за занимања са вишом и високом стручном спремом)**

Електротехника

Типична занимања

- **III и IV степен стручне спреме**
 - електроинсталатер, електромонтер енергетских машина,
 - електроенергетски техничар, електроенергетски техничар експлоатације и одржавања
 - израђивач електричних уређаја, електромеханичар погона, аутоелектричар
 - техничар производње ел.-тех. производа, техничар конструисања ел. делова, техничар одржавања мерних инструмената
 - израђивач електронских склопова, ТВ и радио механичар, израђивач штампаних плоча
 - техничар одржавања аудио и видео апарата, техничар одржавања медицинских апарата
 - монтер телекомуникационе опреме
 - техничар монтаже телекомуникационе мреже
 - електромеханичар за рачунаре, електротехничар за рачунаре
- **VI и VII степен стручне спреме**
 - инжењер електротехнике за енергетику (*оперативни пројектант, технолог преноса и дистрибуције...*)
 - инжењер електротехнике за електромеханику (*технолог производње електротехничких производа, конструктор електротехничких производа...*)
 - инжењер електротехнике за електронику (*технолог производње електронских производа, конструктор електронских производа...*)
 - инжењер електротехнике за телекомуникације (*технолог производње телекомуникационих уређаја, конструктор телекомуникационих уређаја...*)
 - инжењер електротехнике за рачунарску технику (*технолог производње рачунарске опреме, конструктор рачунарске опреме...*)

Пожељне особине

- Добро развијене способности схватања физичких принципа, добре нумеричке способности, развијено схватање просторних односа, памћење визуелних детаља, развијена постојаност и брза смена пажње
- Развијена спретност руку, развијен дубински вид, оштрина вида и разликовање боја, способност за рад на висини и у дубини

(за занимања која подразумевају више степене стручне спреме све су мање битне телесне/физичке карактеристике/способности, а све више битне психичке особине и способности)

Неодговарајуће особине (контраиндикације)

Смањена оштрина вида, недостатак дубинског виђења, неразликовање боја, неспособност за рад у дубини и на висини, ограничена покретљивост тела и удова, претерано знојење руку, обољење срца и крвних судова

Где могу да раде они који изаберу занимања из области електротехнике?

Електропривреда и производња опреме, произвођачи лифтова, индустрија проводника мерне и регулационе технике, аутоматике, телекомуникација, радио и ТВ уређаја, аутомобилска индустрија, сервис електронских уређаја, занатске радионице.

Могуће школе за оне који би желели да раде у овој области

- **Средње техничке школе (смер: електротехника)**
- **Машинско – електротехничке школе (смер: електротехника)**
- **Електро – саобраћајне техничке школе**
- **Електротехничке школе**
- **Електропривредне школе**
- **Железничка техничка школа**
- **Средња техничка ПТТ школа**
- **Гимназије (уколико се неко одлучи за занимања са вишом и високом стручном спремом)**

Хемија, неметали и графичарство

Типична занимања

- **III и IV степен стручне спреме**
 - **руковалац хемијских уређаја и машина, руковалац хемијских лабораторијских уређаја**
 - **хемијски техничар, хемијски лаборант**
 - **вулканизер, израђивач гумарских производа**
 - **гумарски техничар, полимериста**
 - **руковалац машина и уређаја за производњу грађевинског материјала, гипсомоделар**
 - **техничар производње грађевинског материјала, техничар прераде неметала**
 - **стаклодувач, обрађивач стакла, оптичар**
 - **техничар обраде стакла, брусач кристалног стакла, стаклосликар**
 - **руковалац машина и уређаја за производњу и прераду папира**
 - **техничар прераде папира, техничар производње папира**
 - **печаторезац, књиговезац, картонажер**
 - **књиговезачки техничар, графички лаборант**
- **VI и VII степен стручне спреме**
 - **инжењер за хемијску производњу (технолог производње, пројектант хемијских процеса петрохемијски технолог...)**
 - **инжењер за технологију гуме и пластике (гумарско пластичарски технолог)**
 - **инжењер технологије за неметале (технолог за неметале...)**
 - **инжењер технологије стакла (технолог стакларства...)**
 - **инжењер технологије целулозе и папира (технолог папирничарства)**
 - **инжењер графичарства (технолог графичарства)**

Пожељне особине

- **Развијене способности схватања просторних и механичких односа, памћење визуелних детаља, нумеричке способности**
- **Добра координација руку и прецизни покрети прстију, отпорна телесна грађа, развијена чула: вида, слуха и додира, добар капацитет плућа, кичмени стуб без деформитета и ограничења у покретљивости**

(за занимања која подразумевају више степене стручне спреме све су мање битне телесне/физичке карактеристике/способности, а све више битне психичке особине и способности)

Неодговарајуће особине (контраиндикације)

Обољења кичме, оштећења вида, астма, смањен капацитет плућа (за поједина занимања), алергија на хемикалије, прашину, екцеми, изражено знојење руку, обољења јетре, бубрега, нервног система и крви и крвотворних органа

Где могу да раде они који изаберу занимања из области хемије, неметала и графичарства?

Хемијска индустрија неметала, петрохемијска индустрија и прерада каучука, производња експлозива, индустрија грађевинског материјала, фармацеутска и графичка индустрија, производња папира...

Могуће школе за оне који би желели да раде у овој области

- **Средње техничке школе (смер: хемија, графичарство, неметали)**
- **Прехрамбено-шумарске и хемијске школе (смер: хемија, неметали и графичарство)**
- **Графичке школе**
- **Гимназије (уколико се неко одлучи за занимања са вишом и високом стручном спремом)**

Текстилство и кожарство

Типична занимања

- **III и IV степен стручне спреме**
 - техничар предења, техничар ткања, техничар плетења, оплемењивач текстила
 - кројач, шеширџија, модисткиња, краватар, јорганџија
 - конфекционар текстила, конфекционар кожне и крзнене одеће
 - кожар, крзнар
 - кожарско-крзнарски техничар-технолог
 - обућар, рукавичар, ташнер
 - обућарски техничар, моделар обуће, кожарски галантериста
- **VI и VII степен стручне спреме**
 - инжењер технологије текстила (*технолог предења, технолог ткања,...*)
 - инжењер технологије за производњу одеће (*технолог текстилне/кожарске конфекције*)
 - инжењер технологије за кожу и крзно (*кожарско-крзнарски технолог*)
 - инжењер технологије прераде коже (*технолог прераде коже*)

Пожељне особине

- **Способност схватања механичких принципа и просторних односа, способност обликовања, способност памћења бројева**
- **Изразита спретност и брзина руку и прстију, добра општа физичка кондиција, кичмени стуб без деформитета, развијене функције чула вида и додира**

(за занимања која подразумевају више степене стручне спреме све су мање битне телесне/физичке карактеристике/способности, а све више битне психичке особине и способности)

Неодговарајуће особине (контраиндикације)

Екцеми, претерано знојење руку, алергије на: прашину, влакна, хемикалије и длаку, астма и хронични бронхитис, озбиљније оштећење вида, обољење крвних судова и деформитети удова (шака)

Где могу да раде они који изаберу занимања из области текстилства и кожарства?

Текстилна индустрија одевних предмета, прерада коже, производња кожне одеће и кожне галантерије, индустрија обуће, занатске услуге у изради обуће, одеће, рукавица, кожне галантерије, одевних предмета од коже и крзна...

Могуће школе за оне који би желели да раде у овој области

- **Средње техничке школе (смер: текстилство, кожарство)**
- **Хемијско-технолошке средње школе (смер: текстилство и кожарство)**
- **Школе за дизајн**
- **Гимназије (уколико се неко одлучи за занимања са вишом и високом стручном спремом)**

Геодезија и грађевинарство

Типична занимања

- **III и IV степен стручне спреме**
 - геометар
 - техничар високоградње
 - армирач, бетонирач, зидар, асфалтер, технички цртач, путар
 - техничар: хидроградње, нискоградње, грађевинске механизације
 - фасадер, каменорезац, застакљивач, терацер
 - извођач завршних и инсталатерских радова
- **VI и VII степен стручне спреме**
 - инжењер геодезије (геодетски пројектант, пројектант геодетске картографије...)
 - инжењер архитектуре (технолог високоградње, архитектонски пројектант, урбанистички пројектант...)
 - инжењер грађевинарства (технолог нискоградње, технолог конструкција, пројектант високоградње...)

Пожељне особине

- **Развијене способности за просторно представљање и памћење визуелних детаља, добре нумеричке способности**
- **Добра координација покрета и шака, снажна и отпорна конституција, способност за рад на висини и дубини, развијене функције чула вида (оштрина, дубина и разликовање боја)**

(за занимања која подразумевају више степене стручне спреме све су мање битне телесне/физичке карактеристике/способности, а све више битне психичке особине и способности)

Неодговарајуће особине (контраиндикације)

Неспособност за рад на висини и дубини, оштећење вида и слуха, алергије на прашину, екдеми, реуматска и обољења срца и крвних судова, деформитети кичме и ограничена покретљивост, шецерна болест, бронхитис...

Где могу да раде они који изаберу занимања из области геодезије и грађевинарства?

Грађевинска оператива и производња грађевинских елемената, пројектантски заводи и заводи за реконструкцију и санацију грађевинских објеката, службе катастра, геодезије и комасације...

Могуће школе за оне који би желели да раде у овој области

- **Средње техничке школе (смер: геодезија, грађевинарство)**
- **Грађевинске школе**
- **Гимназије (уколико се неко одлучи за занимања са вишом и високом стручном спремом)**

Саобраћај

Типична занимања

- **III и IV степен стручне спреме**
 - возач трактора, возач путничког аутомобила, возач аутобуса, возач теретњака, возач трамваја
 - возовођа, возач моторних пружних возила, кондуктер у железничком саобраћају
 - машиновођа, отправник возова, прегледач железничких кола
 - бродовођа, бродски машиниста
 - наутичар, бродомашински техничар, техничар бродских комуникација, бродски стјуард
 - ваздухопловни техничар прихвата и отпреме путника и ствари, ваздухопловна стјуардеса
 - поштар, телефониста, телеграф, радиооператер – руковалац дизалице, техничар на жичари, техничар претоварног постројења
- **VI и VII степен стручне спреме**
 - инжењер за друмски саобраћај (технолог друмског саобраћаја, саобраћајни инспектор...)
 - инжењер за железнички саобраћај (железничко – саобраћајни технолог)
 - инжењер за водни саобраћај (официр бродске палубе, заповедник брода, официр поморских комуникација, капетан дуге пловидбе, технолог унутрашње пловидбе...)
 - инжењер за ваздушни саобраћај (контролор летења, пилот, технолог ваздухопловног саобраћаја...)
 - инжењер ПТТ саобраћаја (технолог за пројектовање ПТТ саобраћаја, организатор ПТТ пословања)
 - инжењер унутрашњег саобраћаја (технолог индустријског саобраћаја)

Пожељне особине

- Емоционална стабилност, изражене психомоторне способности и брзе реакције на сигнале, лакоћа схватања и примене механичких принципа и сналажења у простору, нумеричке способности,
- Снажна и издржљива телесна грађа, развијена сва чула (посебно вида, слуха и равнотеже), нормално функционисање нервног система

(за занимања која подразумевају више степене стручне спреме све су мање битне телесне/физичке карактеристике/способности, а све више битне психичке особине и способности)

Неодговарајуће особине (контраиндикације)

Лоша координација покрета, успорене реактивне способности, оштећења: вида, слуха и центра за равнотежу, лоша просторна оријентација, болести срца и крвних судова, шећерна болест, реуматска обољења и деформитети кичме, епилепсија и друга стања која за последицу могу имати нагли губитак свести

Где могу да раде они који изаберу занимања из области саобраћаја?

Организације и предузећа из области ПТТ саобраћаја, ваздухопловства, воденог саобраћаја, друмског и унутрашњег транспорта, железнице, складишне организације...

Могуће школе за оне који би желели да раде у овој области

- **Средње техничке школе (смер: саобраћај)**
- **Средње саобраћајне школе Гимназије (уколико се неко одлучи за занимања са вишом и високом стручном спремом)**

Трговина, угоститељство и туризам

Типична занимања

- **III и IV степен стручне спреме**
 - продавац, магационер, комерцијални техничар,
 - келнер, кувар, посластичар, точилац
 - конобар, рецепционер, туристички техничар
- **VI и VII степен стручне спреме**
 - економиста за унутрашњу и спољну трговину (комерцијалиста, трговински контролор...)
 - економиста за туризам и угоститељство (туристички водич, туристички аниматор, организатор туристичко-угоститељског пословања...)

Пожељне особине

- **Добре нумеричке способности, емоционална стабилност, комуникативност, љубазност у опхођењу, естетска осетљивост, добре вербалне способности, способност памћења: бројева, података и лица**
- **Отпорна телесна грађа, добро развијена сва чула, добра координација покрета**

(за занимања која подразумевају више степене стручне спреме све су мање битне телесне/физичке карактеристике/способности, а све више битне психичке особине и способности)

Неодговарајуће особине (контраиндикације)

Оштећене функције чула (посебно вид и слух), говорне мане, деформитети удова и кичме, отежана покретљивост, алергије и екцеми, бактеријске инфекције, обољења плућа, срца

Где могу да раде они који изаберу занимања из области трговине, угоститељства и туризма?

Трговинска предузећа, трговина на велико и мало, туристичке агенције, шалтери, хотели, ресторани, кафићи...

Могуће школе за оне који би желели да раде у овој области

- **Средње техничке школе (смер: трговина, угоститељство)**
- **Економско-трговинске школе**
- **Средње стручне школе (смер: трговина, угоститељство)**
- **Гимназије (уколико се неко одлучи за занимања са вишом и високом стручном спремом)**

Економија, право и администрација

Типична занимања

- **III и IV степен стручне спреме**
 - бројач новца, инкасант, касир
 - благајник, мењач новца, књиговођа, банкарски техничар
 - правни техничар за опште послове, матичар
 - уносилац података за рачунарску обраду, рачунарски оператер, статистичар обрађивач
 - дактилограф, администратор
 - стенодактилограф, пословни секретар, администратор писарнице
 - чувар, портир, ватрогасац, милиционер
 - администратор осигурања, заступник осигурања
- **VI и VII степен стручне спреме**
 - економиста за општу економију, банкарство и финансије
 - менаџер (*инжењер организације рада*)
 - правник (*организатор правног пословања, судија за прекршаје, адвокат, тужилац...*)
 - економиста за статистику и информатику (*програмер информационог система, информатичар...*)
 - официр милиције, криминалист, инспектор службе унутрашњих послова...
 - аналитичар осигурања, пројектант мреже осигурања...

Пожељне особине

- **Добре нумеричке и вербалне способности, развијена пажња и способност памћења: бројева, података и лица, наглашене особине: тачност, уредност, истрајност, марљивост, комуникативност, толерантност, љубазност, стрпљивост**
- **Развијена координација покрета руку и прстију, развијена чула вида и слуха, неоштећен кичмени стуб (за занимања из области безбедности)**

(за занимања која подразумевају више степене стручне спреме све су мање битне телесне/физичке карактеристике/способности а све више битне психичке особине и способности)

Неодговарајуће особине (контраиндикације)

Оштећења вида и слуха (без могућности корекције), ограничења покретљивости руку

Где могу да раде они који изаберу занимања из области економије, права и администрације?

Трговинска предузећа (извоз и увоз, на велико и мало), банке, финансијске службе, кадровске службе општих послова, архиве, дактилобирои, службе: општина, судова, јавне безбедности...

Могуће школе за оне који би желели да раде у овој области

- **Средње техничке школе (смер: економија, право, администрација)**
- **Средње стручне школе (смер: економија, право, администрација)**
- **Економско-трговинске школе (смер: економија, право, администрација)**
- **Средње економске школе (смер: економија, право, администрација)**
- **Гимназије (уколико се неко одлучи за занимања са вишом и високом стручном спремом)**

Васпитање и образовање

Типична занимања

- **VI и VII степен стручне спреме**
 - **васпитач предшколске деце**
 - **логопедагог, сурдопедагог (рад са децом са тешкоћама у развоју)**
 - **наставници у основним и средњим школама**

Пожељне особине

- **Натпросечно развијене опште интелектуалне и вербалне способности, способност усмеравања и способност одржавања пажње, комуникативност, толерантност, емоционална стабилност, стрпљивост, саосећајност, креативност**
- **Добро опште здравствено стање, нормално функционисање чула вида и слуха**

Неодговарајуће особине (контраиндикације)

Нарушена функција чула вида и слуха (без могућности корекције), нескладна телесна грађа, говорни поремећаји, тешкоће у читању и писању, психички поремећаји и обољења нервног система

Где могу да раде они који изаберу занимања из области васпитања и образовања?

Образовне и васпитне установе (предшколске установе, школе, домови за децу, интернати, установе за образовање одраслих, васпитно-поправне установе, казнено-поправне институције...)

Могуће школе за оне који би желели да раде у овој области

- **Све средње школе које омогућавају упис на факултете и више школе**

Напомена: Наравно, од избора факултета зависи за који предмет (предмете) можете постати наставник

Друштвено - хуманистичко подручје

Типична занимања

- ***VI и VII степен стручне спреме***
 - **васпитач у домовима, филозоф, историчар, филолог, педагог, домски васпитач, психолог, социолог, дефектолог, андрагог**

Пожељне особине

- **Натпросечно развијене опште интелектуалне и вербалне способности, способност усмеравања и способност одржавања пажње, комуникативност, толерантност, емоционална стабилност, стрпљивост, саосећајност, креативност, потреба да се помаже људима**
- **Нормално функционисање чула вида и слуха, развијена координација покрета руку и прстију**

Неодговарајуће особине (контраиндикације)

- **Нарушена функција чула вида и слуха (без могућности корекције), нескладна телесна грађа, говорни поремећаји, тешкоће у читању и писању, психички поремећаји и обољења нервног система**

Где могу да раде они који изаберу занимања из друштвено - хуманистичког подручја?

- **Васпитно-образовне установе, установе социјалне заштите, здравствене установе, привреда, музеји, научноистраживачки институти, библиотеке, хуманитарне организације...**

Могуће школе за оне који би желели да раде у овој области

- **Све средње школе које омогућавају упис на факултете и више школе**

Природно - математичко подручје

Типична занимања

- **IV** степен стручне спреме
 - метеоролошки техничар
- **VI и VII** степен стручне спреме
 - математичар, физичар, астроном, метеоролог, биолог, еколог, географ, хемичар, биохемичар...

Пожељне особине

- Натпросечна општа интелигенција, аналитичност, систематичност, педантност, креативност
- Нормално функционисање чула вида и слуха, развијена координација покрета руку и прстију

Неодговарајуће особине (контраиндикације)

Нарушена функција чула вида и слуха (без могућности корекције), тешкоће у читању и писању, обољења нервног система, ограничена покретљивост

Где могу да раде они који изаберу занимања из природно - математичког подручја?

Васпитно-образовне установе, научно-технолошки институти, метеоролошке службе, опсерваторије, развојни тимови, картографски заводи, привреда.

Могуће школе за оне који би желели да раде у овој области

Све средње школе које омогућавају упис на факултете

Култура, уметност и јавно информисање

Типична занимања

- **III и IV** степен стручне спреме
 - дизајнер графике, дизајнер амбалаже, сценски декоратер
 - манекен, певач, музички извођач, балетски играч, реквизитер, пиротехничар
 - приказивач филмова
 - инокоресподент
- **VI и VII** степен стручне спреме
 - дипломирани ликовни уметник (*сликар, сликар примењених уметности, илустратор, вајар, модни креатор...*)
 - дипломирани музичар, костимограф, сценограф, глумац, диригент, режисер, драматург, књижевни критичар, сценариста, тон мајстор, музиколог...
 - редитељ радио емисија, новинар, спикер, камерман, карикатуриста, видеомиксер, мајстор светла
 - библиотекар, кустос музеја, археолог, етнолог, лектор, преводилац, историчар уметности, конзерватор-рестауратор културних добара

Пожељне особине

- Натпросечно развијене вербалне и опште интелектуалне способности, добро развијене функције пажње, смисао за естетику, комуникативност, истрајност, толерантност, обдареност за: обликовање, музику, глуму, развијена координација покрета и удова
- Добро опште здравствено стање, развијена чула: вида и слуха

(за занимања која подразумевају више степене стручне спреме све су мање битне телесне/физичке карактеристике/способности, а све више битне психичке особине и способности)

Неодговарајуће особине (контраиндикације)

Нарушена функција чула вида и слуха, нескладна телесна грађа и ограничена покретљивост, говорне мане и недостатак музичког слуха

Где могу да раде они који изаберу занимања из области културе, уметности и јавног информисања?

Новинске и издавачке куће, архиви, музеји, позоришта, радио, ТВ, дизајнерски бирои, производња: текстила, коже, обуће, конфекције, робе широке потрошње и намештаја, уметнички ансамбли

Могуће школе за оне који би желели да раде у овој области

- Музичке школе
- Балетске школе
- Уметничке школе ликовне области
- Гимназије (уколико се неко одлучи за занимања са вишом и високом стручном спремом)

Здравство, фармација и социјална заштита

Типична занимања

- **III и IV степен стручне спреме**
 - масер, физиотерапеутски техничар
 - медицинска сестра, педијатријска сестра, гинеколошко-акушерска сестра, рентгенски-радиолошки тех., стоматолошка сестра
 - здравствена неговатељица/неговатељ
 - фармацевтски техничар
- **VI и VII степен стручне спреме**
 - виша медицинска сестра/техничар (*протетичар, физиотерапеут, диететичар...*)
 - доктор медицине (*лекар опште праксе, санитарни инспектор...*)
 - доктор стоматологије (*стоматолог опште стоматологије...*)
 - дипломирани фармацевт (*технолог производње лекова, технолог примене производа...*)
 - дипломирани социјални радник

Пожељне особине

- **Добро развијене функције пажње и меморије за визуелне информације, емоционална стабилност (отпорност на стрес), комуникативност, алтруизам (човекољубље), педантност, систематичност, одговорност**
- **Добро опште здравствено стање, телесна издржљивост, развијена чула: вида, слуха, мириса и додира, добра координација покрета руку, шака и прстију**

(за занимања која подразумевају више степене стручне спреме све су мање битне телесне/физичке карактеристике/способности, а све више битне психичке особине и способности)

Неодговарајуће особине (контраиндикације)

Тежа оштећења вида (неразликовање боја, немогућност корекције вида), оштећење слуха, смањена телесна покретљивост и покретљивост руку, обољења кичме, срца и крвних судова, алергија на хемикалије и екдеми, сва хронична обољења плућа

Где могу да раде они који изаберу занимања из области здравства, фармације и социјалне заштите?

Болнице, клинике, стационари, бање, стоматолошке клинике и ординације, лабораторије, апотеке, фармацевтска индустрија, центри за социјални рад, домови за незбринуту децу...

Могуће школе за оне који би желели да раде у овој области

- **Медицинске школе**
- **Зуботехничке школе**
- **Фармацевтско-физиотерапеутске школе**
- **Гимназије (уколико се неко одлучи за занимања са вишом и високом стручном спремом)**

Физичка култура и спорт

Типична занимања

- **IV степен стручне спреме**
 - рекреативни водич, планинарски водич
- **VI и VII степен стручне спреме**
 - инструктор спортског летења и падобранства, инструктор спелеологије
 - дипломирани педагог за физичку културу (тренер рекреативаца)
 - тренер (пливање, клизање, атлетика, гимнастика, кошарка, бициклизам, бокс, одбојка, веслање...)

Пожељне особине

- Емоционална стабилност, толерантност, комуникативност, дружељубивост, стрпљивост, организационе способности, добро схватање просторних односа
- Добро опште здравствено стање (плућа, срце и крвни судови...), снажна и складна телесна грађа, добра координација покрета, издржљивост за телесне напоре, нормално функционисање чула вида и слуха

Неодговарајуће особине (контраиндикације)

Нарушена функција чула вида и слуха (без могућности корекције), нескладна телесна грађа, говорни поремећаји, психички поремећаји и обољења нервног система, ограничена покретљивост, телесни деформитети

Где могу да раде они који изаберу занимања из области физичке културе и спорта?

Спортско-рекреативне организације, васпитно-образовне установе, спортски клубови, фитнес центри...

Могуће школе за оне који би желели да раде у овој области

Све средње школе које омогућавају упис на факултете

Спортске гимназије

Верска занимања

Типична занимања

- свештеник, наставник веронауке (*IV, VI или VII степен стручне спреме*)

Пожељне особине

- Толерантност, саосећајност, тактичност, изразито развијене вербалне способности
- Добро опште здравствено стање

Неодговарајуће особине (контраиндикације)

- Ограничена покретљивост, астма, бронхитис и друге хроничне болести дисајних органа, поремећаји у говору, оштећење чула слуха

Где могу да раде они који изаберу верско занимање?

Верске институције, школе

Могуће школе за оне који би желели да раде у овој области

Средње богословске/верске школе, или било која четворогодишња школа ако се планира упис на више или високе школе.

Остала занимања - личне услуге, комуналне услуге, тапетари, фарбари и лакирери, нераспоређени

Типична занимања

- 1. Личне услуге**
 - педикир, фризер, козметички сарадник, модни женски фризер, модни мушки фризер, козметичар
- 2. Комуналне услуге**
 - кућепазитељ, руковалац комуналних возила, димничар, домар, комунални инспектор (ВИ степен)
- 3. Тапетари**
 - тапетар, тапетар-декоратер
- 4. Фарбари и лакирери**
 - молер-фарбар, металофарбар-лакирер, фирмописац, извођач површинске заштите
- 5. Нераспоређена занимања**
 - израђивач кишобрана, сервисер спортске опреме, воскар, дресер животиња, фотограф, ролетнар, препарататор животиња

Пожељне особине

- 1. Личне услуге**
 - Емоционална стабилност и развијене особине: комуникативност, љубазност, толерантност, истрајност
 - Изразито добра координација и прецизност покрета руку и прстију, добро опште здравствено стање, отпорна телесна грађа, здрав кичмени стуб и удови
- 2. Комуналне услуге**
 - Добро опште здравствено стање, снажна и отпорна телесна грађа, развијена чула: вида, слуха, равнотеже, здрав нервни систем
- 3. Тапетари**
 - Развијено схватање и представљање просторних односа
 - Спретност шака и прстију, способност да се ради у стојећем и седећем ставу, способност разликовања боја, добро опажање простора (треће димензије), добро опште здравствено стање
- 4. Фарбари и лакирери**
 - Здрави: респираторни систем (дисајни), кожа, нервни систем, срце и крвни судови, јетра и бубрези
 - Развијена чула: вида, мириса, отпорна телесна грађа, добро опште здравствено стање, спретне шаке и добра координација руку
- 5. Нераспоређени**
 - Добро опште здравствено стање, спретне руке и прсти, нормално функционисање чула вида

Неодговарајуће особине (контраиндикације)

1. Личне услуге

- Алергија на хемикалије и екцеми, кожна и дисајна преосетљивост на хемикалије, претерано знојење дланова, болести и оштећења крвних судова, равни табани, обољења и оштећења кичме и чула вида и слуха

2. Комуналне услуге

- Ограничена покретљивост, нервне болести, оштећења вида и слуха (без могућности корекције), ограничена способност за рад на висини, оштећено чуло за равнотежу

3. Тапетари

- Ограничена покретљивост, деформитети шака и прстију, неразликовање боја и оштећено виђење дубине (треће димензије)

4. Фарбари и лакирери

- Екцеми, хроничне кожне болести, болести: срца, крвних судова, јетре и бубрега, ограничена покретљивост, теже нервне болести, алергије на хемикалије

5. Нераспоређена занимања

- Ограничена покретљивост, деформитети руку, шака и прстију, оштећења вида (без могућности корекције), алергије

Где могу да раде они који изаберу занимања из ових области ?

1. Фризерске радионице, салони за негу лепоте

2. Комунална предузећа

3. Индустрија намештаја, мала привреда, занатске радионице

4. Индустрија (аутомобила, намештаја, грађевинског материјала), мала привреда, занатске радионице

Могуће школе за оне који би желели да раде у овим областима

1. Средње техничке школе (смер: делатност личних услуга), школе за негу лепоте и 2, 3, 4 и 5. Средње техничке (стручне) школе

Како се припремати за полагање квалификационог испита

Квалификациони испит ученици осмог разреда полажу у својим основним школама. Састоји се из провере знања из математике и матерњег језика. Положен квалификациони испит је услов за упис у гимназију и средњу стручну школу у четворогодишњем трајању.

Пријемни испит полажу ученици који уписују уметничку школу или школу за ученике са посебним способностима.

Припрема за испит

- **Набави збирке задатака за квалификациони испит и другу потребну литературу. Покушај самостално да решиш задатке ради провере тежине испита и уочавања својих «слабијих» и «јачих» страна.**
- **Направи план рада по данима и недељама. Свакодневно бележи колико градива прелазиш. Ако једног дана пропустиш да се држиш плана, распореди заостатке на следеће дане.**
- **Прилагођавај темпо рада; ако је потребно продужи време рада, уколико ти се чини да нешто добро знаш покушај да пређеш више градива.**
- **Прилагоди начин учења. Можеш да консултујеш школског педагога или психолога уколико довољно не познајеш технике учења, а можеш и да прочиташ текст о ефикасном учењу.**
- **Када добро проучиш и савладаш градиво, свакодневно вежбај «тест ситуацију». Распитај се у чему се састоји испит и замоли неког да ти зада предвиђени број задатака из различитих области. Замисли да си на испиту и покушај да решиш задатке у предвиђеном времену. Прегледај задатке, уочи евентуалне слабе тачке и ради на њиховом отклањању. Ово вежбање може ти помоћи да лакше процењујеш време и брзину рада, а самим тим да се лакше снађеш на квалификационом испиту.**
- **Разговарај са средњошколцима који су успешно положили квалификациони испит о томе шта им је највише помогло.**
- **На време прикупи потребна документа, не чекај последњи тренутак.**

Како савладати страх од испита

Страх од испита је осећање познато свима, чак и најбољим ученицима и студентима. Укључује узнемиравајуће мисли («Шта ако не положим испит?» ; «Нећу моћи ничега да се сетим...») и физиолошке реакције («лупање» срца, знојење, мучнину, главобољу, црвенило, дрхтање гласа и сл.). Ове појаве могу ометати учење и смањити квалитет рада на самом испиту.

Корисно је:

- да се довољно одмараш и бавиш рекреацијом
- да, и поред обавеза, издвојиш време за активности које те опуштају и дају ти снаге
- да мислиш позитивно – када ти се учини да ти ништа не полази за руком, сети се свега што те испуњава поносом
- уместо да себи говориш «морам да положим» – да кажеш себи нешто попут: «волео бих» или «желела бих да положим квалификациони испит и трудићу се да га положим». Речи као што су «морам» или «не смем» не помажу нам да будемо ефикасни, већ могу да изазову напетост или нервозу. А то нам не помаже на квалификационом испиту.

На испиту

- Покушај да дођеш на испит у доброј физичкој кондицији. Квалификациони испити трају два сата – корисно је «наспавати се» колико је то могуће, доћи свеж, одморан и сит.
- Пре него што кренеш провери да ли код себе имаш сав потребан прибор и документа.
- Дођи раније уместо тачно на време.
- Пажљиво саслушај упутства. Слободно питај како да исправиш погрешан одговор.
- На листу за одговоре напиши читко своје податке и одговоре.
- Пази на слагање редних бројева питања и одговора.
- Пре него што почнеш са решавањем задатака прегледај пажљиво цели тест. Планирај и распореди време решавања појединачних задатака. Прво решавај задатке или групе задатака које најбоље знаш – тако ћеш ојачати самопоуздање.
- Пажљиво и до краја прочитај свако питање пре него што означиш свој одговор. Ако те питање збуњује прочитај поново.
- Ако се «блокираш» одговарајући на неко питање, не размишљај предуго. Почни да решаваш нешто друго, током решавања другог задатка твој ум ће и даље тражити одговор.
- Обрати пажњу на ситнице и «цаке».
- Уколико осетиш напетост или страх застани мало и одмори се. Покушај извесно време да дишеш дубоко и лагано. Или,

уместо тога, замисли неки пријатан, за тебе умирујући приказ и задржи га извесно време у мислима. Након опуштања настави да решаваш тест.

- **Остави довољно времена да још једном прегледаш свој рад и провериш да није нешто изостављено. Предај свој рад тек када провериш и исправиш евентуалне грешке и пропусте.**

И, наравно, буди оптимиста!